

A 100 ÉVES CARDUCCI.

(1835–1935.)

EZERNYOLCSZÁZNYOLCVANKETTŐ június 2-án az Alpesektől le Sicilia tengeréig egyazon fájdalom járta át a szíveket; meghalt Giuseppe Garibaldi. Alakja jelképe lett az olasz egységnek. Utolsó útján egy nép közös szeretete és bánata kísérte. Egyformán osztozott a gyászban minden olasz. Talán csak egy tudta az ősz tábornokot jobban szeretni és siratni; a legősibb egyetem nagy költő professzora — Giosuè Carducci. A harc mezején küzdött az egyik, a gondolat fegyverével a másik, de egy célért; az olasz feltámadásért. A sicíliai hadjárat, Aspromonte, Mentana ihleték a költőt, aki bátorított, a gyávákat és kishitűeket ostromozta, lelkesített és lelkesedett azért, akinek csak hódolni tudott — a nagy népvezérért.

Bologna gyászünnepén, két nappal a tábornok halála után, Carducci nagyhatású gyászbeszéddel rőtta le kegyeletét annak, akit mindenkinél jobban tisztelt és szeretett. Rögtönzött beszéd volt ez, de nagy lélek mélyéből fakadt, mint legtökéletesebb költői kifejezése a legmagasztosabb gondolatnak.

Nekünk magyaroknak kétszeresen is okunk van, hogy Carduccinak ezt a prózai remekét, amely az olasz- sőt a világirodalom egyik legszebb alkotásának számít, szeressük, hisz — Garibaldival kapcsolatban szerepel benne a mi nagy költőnk és hősünk, Petőfi Sándor is.

A hős eltűnt — így mondotta beszédében Carducci — és többé nem tér közénk vissza. Az árván maradt nép emlékezetének balsamával őrzi meg az elmúlástól nagy halottját; nyugtalan és álmodó képzeletével feltámasztja őt a sírból, hogy újra körülvegye szeretetével. Így várták a kelták Arthus királyt, a németek Barbarossát «és talán még ma is várja valamelyik honvéd Petőfi Sándort, aki a csata közepette egy mocsárban elveszett.» De ahhoz, hogy egy nép ilyenre képes legyen, erős hitre van szüksége. Remélem, hogy ez az olaszokból nem hiányzik.

Magyarország küzdelmét szabadságért bizonyára meleg rokonszenvvel kísérte Carducci, amit bizonyít az is, hogy egy szép költeményben együtt említi a mantovai és aradi vértanukat. Szerette és csodálta Petőfit is, kinek hősi halálában alig néhány nappal később az olasz költő — katona, Goffredo. Mameli tragikus sorsának megisméltlődését érezte. Mintha a magyar szabadságharc hőseit látnánk magunk előtt elvonulni, ha Carducci gyönyörű prózáját olvassuk, amelyet Mameli emlékére írt. «Mameli» — írja — «képzeletünk elé varázsolja az 1848-as nemzedéket, az új Olaszország első nemzedékét, amely Mazzini szavától és Garibaldi kardjától vezérelve ment a halálba, verssel az ajkán és kikelettel a szívében.» Petőfire, Kossuth Lajosra és hős tábornokaira kell gondolnunk, amikor az olasz költő sorait olvassuk.

*

Bátran egymás mellé is állíthatjuk Petőfit és Carduccit; mindkettő a nemzeti ébredés és megújulás költője. Ábrándjuk, eszményeik azonosak, mindkettőt a haza mindenekfelett való szeretete jellemzi, — pályájuk, életkörülményeik azonban különböznek, más a verselésük és más költészetük irányzata.

Carducci életrajza nem érdekes. Események nem tartkítják életét, nincsenek nagy szerelmi kalandjai, nem hányódott-vetődött különböző tájakon, nem volt a harc mezején. Egyszerű toscanai család gyermeke, ki már fiatal éveiben sokat tanult és olvasott. Olaszország akkori állapota lelkületének kialakulására erős hatással volt. Gondolatait már korán a cselekvő és meg nem alkuvó hazaszeretet jellemzi és mivel az olasz egység megteremtésének akadályait látta a kis olasz államokban, élete legnagyobb részében köztársasági volt és ellenfele az Egyház világi hatalmának. Firenze után Bologna a következő és egyben végső állomáshelye életének, ahol 1907-ben bekövetkezett haláláig az olasz nyelvet és irodalmat adta elő.

Nem tartozott a fel nem ismert nagy tehetségek, avagy a sors mostoha gyermekei közé. Egész fiatalon, 25 éves korában lett egyetemi tanár, később szenátor és egy évvel azelőtt hogy örök álmra hunyta le szemét, osztályrészül jutott a legnagyobb kitüntetés, amely írók érhet; megkapta az irodalmi Nobel díjat. Gáncs őt is érte, ellenfelei neki is voltak, kora azonban értékelni tudta és kitüntette megbecsülésével Margherita olasz királyné is, amire a már öregedő költő különösen büszke volt.

Az a Carducci azonban, akit a királyné kegye ért, már nem volt az a régi meggondolatlanságig heves, gyakran szélsőségekben csapongó költő. Megváltoztak az idők, a kis olasz államok megszűntek és a Savoyai család jogára alatt valósággá vált az egységes Olaszország álma. Carducci, aki valaha a köztársaságot kívánta, élete végén a királyi házat dicsőítette és békét kötött az Egyházzal is, amely Rómának nem volt már ura. Sokan támadták is ezért a szélsőségesek közül, de ő bátran válaszolhatott volna nekik Voltaire egy mondásával *«Je suis assez semblable aux girouettes qui ne se fixent que quand elles sont rouillées.»* Carducci tényleg megváltoztatta felfogását, de az az erő, amely gondolatainak be nem rozsdásodott szélkakasát mozgatta mindig, egyedül a nemzet java és boldogulása maradt.

Csodálatosnak látszik, hogy Carducci, aki írásaiban a tettet, a hősiességet, Garibaldit, Mamelit magasztalta, miért nem állott maga is az önkéntesek közé, akik fegyverrel harcoltak az olasz egységért, holott erre alkalma lett volna. Magyarázata ennek a költő nagy szeretete családja iránt, amelynek fenntartásáért fiatal éveiben nehéz anyagi gondokkal kellett küzdenie. Tudta, hogy távozásával feleségét és gyermekeit súlyos helyzetbe hozza és ez a gondolat mindig visszatartotta.

*

A magyar szabadságharc lantosa a legnagyobb magyar lírikus, aki mozgalmas életét nemcsak éli, hanem Beöthy Zsolt kifejezésével élve át is köti. Lírája az emberi szív legtermészetesebb érzelmeinek páratlan szépségű közvetlen és egyszerű kifejezője. Nála a hazaszeretete is egybeolvad a nép és a föld szeretetével. A pathoszt kerüli; a nép gyermeke és népies marad egész költészetében.

Az olasz risorgimento költőjét korának betegesen érzélgős romantizmusa, amelyben nőiességet és a tett akadályát látta, az érzelmi világtól elidegenítette. Klasszikus versformában írt pathétikus ódái között azonban itt-ott nála is előbukkan — mint sudár égbenyúló fák sűrű erdeje közepette egy tisztás virággal és napsütéssel — az érzelmi líra néhány remeke. Ilyen például fiának halálára írt szonettje (Pianto antico), szülőföldjéről

írt költeményei (Davanti S. Guido, Traversando la maremma Toscana stb.) vagy a Mattinata gyönyörű népdalutánczata.

Papini egyik ifjúkori tanulmányában azt írja, hogy Carduccinak négy hazája volt; a toscanai tengerpart, ahol született — Firenze, ahol tanult, Bologna, ahol tanított — és az ókori Róma. Azt hiszem Carducci hazája, bár Toscanát és Bolognát jobban ismerte, — egész Olaszország volt, melynek minden rögét egyformán szerette. Az ókor Rómáját pedig azért tudta annyira bálványozni, mert megelőzve korát honfitársainál jobban érezte a szellemi közösséget, amely Róma és Itália között fenáll s a barbár betörések korát — 500—1000-ig K. u. — leszámítva soha el nem veszett. Amint Carducci az olasz irodalom fejlődéséről tartott négy költői szépségű nagy előadásában bebizonyította, Itália megújhedása 1000 után kezdődik, amikor az olasz szellemiség visszatér a római tradíciókhoz. Ezen túl a kapcsolat nem szűnik meg, legfeljebb csak szunnyad és idegen befolyások hatása alatt tudatonkívülivé válik. Ezért a költő megvetéssel fordul el a korában divatos romantikus irányzattól és az ősi szellemet, az ősi Isteneket eleveníti fel ősi klasszikus versformában. «*Odi Barbare*», barbár ódáknak nevezte Carducci verskötetét, mely a legjellegzetesebb és egyben legszebb költeményeit tartalmazza. A költő ezekben és még sok más költői alkotásában nemcsak a régi hagyományokhoz tér vissza, de nemzetének erkölcsökben is a puritán egyszerű, egyben bátor és férfias római népet állítja oda példaképül. Legerőteljesebb kifejezője ezen gondolatainak a «Clitumnus forrásánál» c. ódája, de szellemileg még az «Ökörhöz» című nagyon ismert szonettje is idetartozik, mert mi egyéb ebben a föld egyszerű munkásának költői megörökítése, mint felidézése az ősi erényeknek. Szobrot állít a munkának és a béke harcosságának, azt a földmívelőt választva ki erre a célra, kinek római őseit a «Clitumnus forrásánál» verssoraiban megkapó erővel mutatja be, előbb mint szívós munkásait a földnek, majd mint hősöket a reájuk támadó pun ellen-séggel vívott harcban.

Azok, akik Carducci költői és emberi nagyságát nem ismerték fel, azzal vádolták őt, hogy hiányzik belőle az eredetiség, a költői génusz és utánozta a latin klasszikusokat. Carducci, aki a népből emelkedve ki, szokásaiban egyszerű és természetes, életszemléletében pedig mindig a nép gyermeke maradt, a római tradíciókban találta meg azt az erőt, amely hazáját új felvirágzáshoz és hatalomhoz segíti. Tehát, bár mindig a néphez tartozott, költészetében népiessé sohasem válhatott.

Ma, amikor a fascista Olaszország ünnepli a százéves Carduccit, nagysága még jobban kidomborodik. Halljuk, hogy prefascista volt és valóban nem kerül fáradságba, hogy felfedezzünk nála sok olyan gondolatot, amely a mai Olaszország nagyszerű építményének alapjait alkotja. Valamennyinél jobban jellemzi azonban Carducci eszmei közösségét a fascizmussal az összekapcsolódás a régi Róma szellemével. Róma soha el nem sorvadó eszmei erőforrásait a szunnyadó olasz öntudatban feltámasztani volt a költő kitzűzött feladata, amelyet élő valósággá varázsolt az új Olaszország nagy Génusza.

Báró Villani Lajos.